

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
08 липня 2017 року №152-Н
Форма №П-4.04**

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Навчально-науковий інститут бізнесу та сучасних технологій
Форма навчання: денна
Кафедра управління персоналом, економіки праці та економічної теорії

Допускається до захисту
Завідувач кафедри
_____ Т. А. Костишина
«__» _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему

**«Розвиток та особливості бюджетного процесу в місцевому
самоврядуванні»**

**зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
освітня програма «Місьцеве самоврядування»
ступеня магістра**

Виконавець роботи

Гур'янов Антон Миколайович

«__» _____ 2020 р.

Науковий керівник

к.е.н., доц. Шаповалов Віталій Олегович

«__» _____ 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.....	Помилка! Закладку не визначено.
1.1. Сутність та роль місцевих бюджетів у бюджетній системі.....	Помилка! Закладку не визначено.
1.2. Бюджетний процес та його особливості на місцевому рівні.....	Помилка! Закладку не визначено.
1.3. Забезпечення бюджетного процесу в умовах фінансової децентралізації.....	Помилка! Закладку не визначено.
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	Помилка! Закладку не визначено.
2.1. Аналіз результатів бюджетної децентралізації в Україні.....	Помилка! Закладку не визначено.
2.2. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад.....	Помилка! Закладку не визначено.
2.3. Оцінка фінансових показників бюджетів об'єднаних територіальних громад.....	Помилка! Закладку не визначено.
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	Помилка! Закладку не визначено.
3.1. Впровадження комплексної оцінки ефективності бюджетного процесу на місцевому рівні.....	Помилка! Закладку не визначено.
3.2. Зарубіжний досвід реалізації бюджетного процесу та можливості його застосування в Україні.....	Помилка! Закладку не визначено.
3.3. Впровадження інструментів програмно-цільового планування на місцевому рівні.....	Помилка! Закладку не визначено.
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	6
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	11

ВСТУП

Актуальність теми. Питання місцевих бюджетів набуває особливої актуальності на шляху євроінтеграції України. Становлення місцевих бюджетів багато в чому залежить від правильності, повноти та оптимальності застосування положень Бюджетного кодексу. Крім того, місцеві бюджети стали більш стабільними й передбачуваними, оскільки зменшилася кількість непрофінансованих повноважень.

Економічний та соціальний розвиток будь-якої країни значною мірою залежить від розвитку її територій. Це, своєю чергою, потребує відповідного фінансового забезпечення, що реалізується через формування місцевих бюджетів. Підвищення значення місцевих бюджетів у реалізації соціального й економічного регулювання є визначальним чинником подальшого розвитку країни. Актуальність проблеми формування доходів місцевих бюджетів і використання їхніх коштів зростає в умовах фінансово-економічної кризи. Забезпечення місцевого самоврядування стабільними та достатніми фінансовими ресурсами є запорукою становлення дієздатної та ефективної місцевої влади. Причому без фінансової самостійності місцевих бюджетів з її численними складниками й урахування податкового потенціалу кожної території побудова та розвиток ефективної національної економіки неможливі.

На сьогоднішньому етапі розвитку економіки в Україні важливу роль відіграють місцеві бюджети, саме вони виступають основним грошовим фондом місцевих органів влади, призначені для перерозподілу фінансових ресурсів між окремими групами населення, галузями економіки на рівні адміністративно-територіальних одиниць. Місцеві бюджети виступають важливою ланкою бюджетної системи держави, за допомогою них визначається ефективність функціонування місцевих органів влади. Виходячи з цього виникає необхідність глибокого теоретичного дослідження сутності та ролі місцевих бюджетів, що являється актуальним на сьогоднішній час.

Вагомий внесок у розвиток теорії бюджетного процесу зробили такі вітчизняні вчені, як: О. Василик, В. Дем'янишин, О. Кириленко, І. Луніна, Ц.

Огонь, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, В. Суторміна, Л. Тарангул, В. Тропіна, В. Федосов, І. Чуницька, С. Юрій та ін.

Метою дипломної роботи є теоретичне узагальнення особливостей бюджетного процесу та знаходження конструктивних підходів щодо подальшого його розвитку в місцевому самоврядуванні.

Для досягнення поставленої мети у роботі поставлено та виконано **наступні завдання:**

- розглянуто сутність та роль місцевих бюджетів у бюджетній системі;
- досліджено бюджетний процес та його особливості на місцевому рівні;
- визначено забезпечення бюджетного процесу в умовах фінансової децентралізації;
- проаналізовано результати бюджетної децентралізації в Україні;
- досліджено фінансове забезпечення розвитку територіальних громад;
- здійснено оцінка фінансових показників бюджетів об'єднаних територіальних громад;
- розроблено комплексну оцінку ефективності бюджетного процесу на місцевому рівні;
- вивчено зарубіжний досвід реалізації бюджетного процесу та можливості його застосування в Україні;
- розглянуто впровадження інструментів програмно-цільового планування на місцевому рівні;

Об'єктом дипломної роботи є бюджетний процес в умовах фінансової децентралізації. **Предметом дослідження** є розвиток та особливості бюджетного процесу на місцевому рівні.

Методи дослідження. В роботі у відповідності до поставлених завдань використано такі методи дослідження, як: аналіз, синтез, наукова абстракція (при уточненні категоріально-понятійного апарату); порівняльний аналіз (при оцінюванні ефективності застосування інструментарію бюджетного процесу), логічне узагальнення та групування (при дослідженні організаційно-правових

засад та діагностиці механізму бюджетного процесу); системно-структурний та функціональний аналіз (при обґрунтуванні застосування комплексної оцінки ефективності бюджетного процесу); структурної декомпозиції (при визначенні фінансових та нефінансових зв'язків між учасниками бюджетного процесу).

Інформаційна база дослідження. Теоретичну основу дипломної роботи склали фундаментальні положення теорії державного управління та фінансів, дослідження вітчизняних і зарубіжних учених. Нормативну основу дипломної роботи складають закони України, укази та розпорядження Президента України, постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, нормативні акти органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування України тощо. Емпіричну базу дослідження становлять дані соціологічних опитувань, статистичні матеріали державних та громадських інституцій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дипломна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» за темою «Формування інституціонального середовища соціально-економічних систем» (номер державної реєстрації 0112U007768), у якій автор здійснив оцінку сучасного стану адміністративно-територіальної реформи в Україні та виокремив шляхи подальшого розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. Результати дослідження дипломної роботи можуть бути використанні у навчальному процесі при викладанні наступних навчальних дисциплін: «Місьцеве самоврядування в зарубіжних країнах», «Система місцевого самоврядування в Україні»; «Планування розвитку територіальної громади».

Обсяг і структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 114 сторінок. Основний обсяг роботи становить 103 сторінки і містить 18 рисунків та 24 таблиці. Список використаних джерел – 88 найменувань.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У дипломній роботі на здобуття ступеня магістра зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування освітня програма «Місьцеве самоврядування» на тему «Розвиток та особливості бюджетного процесу в місцевому самоврядуванні» здійснено теоретичні узагальнення та запропоновано підходи до вирішення актуального завдання щодо подальшого розвитку бюджетного процесу в умовах децентралізації та реформування системи місцевого самоврядування в Україні. За результатами дослідження сформульовано наступні висновки.

1. Місцевий бюджет - це сукупність законодавчо обґрунтованих фінансово-економічних відносин, що виникають між територіальною громадою, з однієї сторони, державою, юридичними особами, фізичними особами та іншими бюджетами, з іншої сторони, у зв'язку з утворенням та використанням фондів грошових коштів місцевих органів влади, що забезпечує можливість виконання відповідними органами місцевого самоврядування покладених на них функцій з метою соціально-економічного розвитку регіонів та поліпшення добробуту їх населення. Проведене дослідження дозволило зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку бюджетної системи України місцеві бюджети відіграють вагомий роль, виступаючи одним із ключових джерел задоволення суспільних потреб, розвитку економіки, підтримки та оновлення інфраструктури.

2. Бюджетний процес, як складне суспільно важливе поняття має зв'язок з економікою, фінансами, правом, політикою, соціологією тощо. Під бюджетним процесом розуміємо регламентовану нормами права та бюджетним законодавством діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування і інших учасників бюджетного процесу, спрямовану на узгодження інтересів усіх соціально-політичних і економічних груп щодо планування та використання державних фінансових ресурсів, яка реалізується шляхом складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, контролю за

дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії даного процесу, а також оцінки ефективності та результативності використання бюджетних коштів. Організаційну та структурну побудову бюджетного процесу доцільно розглядати у трьох- векторній площині, що проявляється через взаємозв'язок ієрархічного, процедурного та інституційного векторів організації бюджетних відносин.

3. Ефективна реалізація функцій органами місцевої влади у сфері формування належних умов для соціально-економічного розвитку своєї території потребує визначення стабільних та реальних джерел власних доходів місцевих бюджетів, сформованих не лише з традиційних податкових надходжень і міжбюджетних трансфертів, а й з різних альтернативних джерел наповнення місцевих бюджетів (наприклад, випуск облігацій, банківського кредитування, різних видів запозичень на зразок проектних позик тощо). Забезпечення відповідальності органів місцевої влади та обґрунтованості і цільової орієнтації у процесі використанні отриманих додаткових надходжень до місцевого бюджету необхідно здійснювати шляхом проведення контролю і моніторингу задоволення вимог щодо виконання встановлених стандартів якості необхідних публічних послуг. Обов'язковою передумовою для забезпечення оптимізації бюджетного процесу на місцевому рівні в умовах фінансової децентралізації є важливою для широкого кола вимог і обмежень у сфері збереження стійкості фінансового стану територій та держави загалом.

4. Темпи наповнення місцевих бюджетів протягом 2014–2018 років є стабільно зростаючими, але разом з тим зростання доходів, що знаходяться у розпорядженні органів місцевого самоврядування обумовлено збільшенням обсягу трансфертів, наданих державним бюджетом місцевим бюджетам. Частка трансфертів у структурі фінансових ресурсів місцевих бюджетів складає в середньому протягом досліджуваного періоду 55,6%. Приріст власних доходів місцевих бюджетів з 2014 по 2018 роки досягнуто значною мірою завдяки зростанню обсягів податкових надходжень. З 2015 року до місцевих бюджетів запроваджено надходження акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів, однак обсяг

надходжень цього податку має дещо нестабільний характер, окрім того щорічно здійснюються спроби скасувати таке джерело доходу місцевих бюджетів. Протягом 2014–2018 років посилилась роль місцевих податків та зборів у формуванні місцевих бюджетів, зокрема завдяки єдиному податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

5. Посилення платоспроможності місцевих бюджетів відбулося також в певною мірою внаслідок удосконалення системи адміністрування податків та детінізації доходів населення. Збільшення фінансових ресурсів місцевих ресурсів спровокувало намагання перекласти на місцеві бюджети значні видаткові навантаження без компенсаційного ресурсу при формуванні проекту державного бюджету на 2019 рік та внесенні відповідних змін до Бюджетного та Податкового кодексів. Загалом, подальша успішна реалізація реформування системи управління державними фінансами на засадах децентралізації вимагає продовження роботи щодо удосконалення законодавчо-нормативного та інституційного забезпечення реформи, щоб місцеві фінанси як цілісна і складна система економічних відносин почали відігравали важливу роль у забезпеченні функціонування конкурентоспроможної національної економіки, створенні основ ринкового господарювання, формуванні демократичної соціально-орієнтованої держави.

6. Одним із важливих питань у процесі децентралізації є рівень фінансової забезпеченості об'єднаних громад для виконання тих завдань і повноважень, якими вони наділені. Об'єктивним явищем є диференціація фінансового потенціалу громад, в основі якого знаходяться різноманітні чинники, серед яких географічне розташування, історичний розвиток, культурні традиції, наявність економічно активних підприємницьких структур, наявність корисних копалин, промислова та соціальна інфраструктура. Для проведення оцінки фінансового стану використовуються певні методи та інструментарій. Такий аналіз дасть можливість органам місцевого самоврядування об'єднаних громад проаналізувати та порівняти результати своєї фінансової діяльності з результатами інших громад, як своєї області, так і сусідніх. Також він дасть змогу побачити слабкі та сильні сторони громади, спрямувати зусилля на зміцнення

фінансової спроможності та на раціональне використання коштів з метою надання якісних публічних послуг мешканцям громад. В якості базових показників доцільно використовувати наступні: доходи загального фонду місцевого бюджету на 1-го мешканця; видатки загального фонду місцевого бюджету на 1-го мешканця; видатки на утримання апарату управління у розрахунку на 1-го мешканця; співвідношення видатків на утримання апарату управління із сумою доходів загального фонду; питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету ОТГ; питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків; рівень дотаційності бюджетів.

7. Здійснення заходів щодо оцінювання показників якості планування бюджету, ефективності виконання бюджету, якості бюджетного контролю, показників, що характеризують якість бюджетної звітності, ефективність інституційного забезпечення та ступінь прозорості бюджетного процесу дозволить забезпечити учасників бюджетного процесу інформацією необхідною для моніторингу результатів реалізації бюджетного процесу та оцінки його ефективності за різні періоди часу. Така інформація повинна сприяти проведенню бюджетної реформи, підвищенню ефективності діяльності учасників бюджетного процесу, а також розширювати можливості для подальшого удосконалення бюджетних процедур. Окрім цього, проведення оцінки ефективності бюджетного процесу на основі розробленої методики дозволить оперативно приймати необхідні рішення щодо покращення умов реалізації бюджетного процесу та попереджувати можливі відхилення таких показників у майбутньому.

8. Світова практика дає нам можливість взяти на озброєння кращий досвід тих країн, які вже пройшли або успішно йдуть по дорозі бюджетної децентралізації. Повністю переносити шаблон реформ і адміністративних заходів певної країни по реалізації бюджетної децентралізації на українські реалії не варто, адже кожна країна розвивається в своїх індивідуальних умовах. Проте ніхто не заперечує, що окремі яскраві приклади вдалих кроків варто детально вивчити і оцінити на дієвість та прикладність в Україні. Також кращий світовий приклад показує, що громадяни розвинутого суспільства мають брати

неопосередковану участь в процесі вирішення чи не кожного питання щодо функціонування та розвитку територіальних громад.

9. Програмно-цільовий метод – це інструмент, який забезпечує планування та виконання бюджету на середньострокову перспективу, орієнтований на досягнення конкретної мети відповідно до встановлених пріоритетів. Ідея ПЦМ полягає у тому, щоб зосереджувати увагу не тільки на можливостях бюджету (існуючих ресурсах), а й на тому, як найефективніше їх використати з метою отримання конкретних результатів. Тобто через застосування ПЦМ передбачено використання обмежених ресурсів бюджету для надання максимально ефективних і якісних публічних послуг шляхом посилення відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів за результати діяльності у відповідних сферах. На даний момент в Україні наявні всі умови для того, щоб в повній мірі залучити всі місцеві бюджети до програмно-цільового бюджетування, але це вимагає рішучих дій, відповідних кадрових змін та проведення навчальної і роз'яснювальної роботи. З моменту впровадження програмно-цільового методу і до теперішнього часу постійно зазнавали змін його складові елементи та механізм їх взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Local Finance in Europe / [ed. by J. Sevich]. – Cheltenham, UK – Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2013. – 486 p.
2. Алмазов С.Г. Совершенствование методики оценки финансовой устойчивости местных бюджетов: дис. ... к.э.н.: 08.00.10 / Спартак Григорьевич Алмазов. Ставрополь, 2007. 226 с.
3. Ангелов А.С. Финансовое право на Народна Република България. - София: Наука и искусство, 1967. - 590 с.
4. Анисимов А.А. Финансовое управление и бюджетный процесс в капиталистических странах. Ч. 2: Проблемы бюджетного процесса / А.А. Анисимов. - М., 1976. - 544 с.
5. Апатова Н. В. Оцінка ефективності місцевих бюджетів / Н. В. Апатова, Р. Ш. Меджитова // Экономика Крыма. – 2010. – № 4 (33). –С. 104–107.
6. Базилевич В.Д. Державні фінанси : навч. посібник / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик ; за заг. ред. В.Д. Базилевича. – К. : АТІКА, 2002. – 368 с.
7. Бедь В.В. Фінанси: навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / В.В. Бедь, Ю.М. Когут. К.: МАУП; Ужгород: ЗІ ім. А. Волошина, 2004. 168 с.
8. Бенджешак М. Збори та платежі до бюджетів місцевого самоуправління Польщі / М. Бенджешак // Актуальні проблеми економіки. - 2014. - № 11 (161). - С. 269-277.
9. Бугай Т.В. Особливості бюджетного процесу в Україні / Т.В. Бугай // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). - 2011. - № 3 (54). - С. 56-64.
10. Бушмин Е. Роль и место бюджетных процедур в системе государственных финансов / Е. Бушмин // Вопросы экономики. - 2003. - № 5. - С. 42-49.
11. Бюджетная система Российской Федерации / [под. ред. ГБ. Поляка]. - М.: Ювिति-Дана, 1999. - 550 с. - С. 96.

12. Бюджетний кодекс України: Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.
13. Бюджетний кодекс України: Кодекс України від 21.06.2001 р. № 2542-III [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.
14. Василик О. Д. Бюджетна система України / О. Д. Василик, К. В. Павлюк - К.: Центр навчальної літератури, 2009. - 544 с.
15. Віхров О.П. Фінансове право: конспект лекцій / О.П. Віхров, С.О. Ніщима. - Чернігів: ЧДІЕУ, 2002. - 280 с.
16. Власюк Н. І., Мединська Т. В., Мельник М. І. Місцеві фінанси / Н. І. Власюк, Т. В. Мединська, М. І. Мельник. - К.: Алерта, 2011. - 328 с.
17. Возняк, Г. Фінансова децентралізація та стале ендегенне зростання регіонів: формалізація напрямів впливу / Г. Возняк // Світ фінансів. - 2019. - № 2 (59). - С. 49–59.
18. Ганущак Ю. Інженерія бюджетного процесу / Ю.Ганущак, Є.Жовтяк // Дзеркало тижня. – 2004. – № 6. – С. 14–16.
19. Гараджа М. Ю. Мониторинг результативности бюджетных расходов: основне этапы внедрения на местном уровне / М. Ю. Гараджа. – М.: Фонд Институт экономики города, 2002.
20. Голинська О. В. Механізми державного управління бюджетами через інструменти програмно-цільового методу: [монографія] / О. В. Голинська – Одеса: ВМВ, 2013. – 272 с.
21. Головій В. М. Місцеві бюджети в умовах кризових явищ і реформування : монографія / В. М. Головій, Т. Е. Городецька, В. М. Кузніченко, К. В. Курносова, В. І. Лапшин; ред.: О. Л. Яременко; М-во фінансів України, Укр. держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі, Харк. ін-т фінансів. - Х., 2011. - 182 с.
22. Дем'янишин В.Г. Концептуальні засади бюджетного процесу в Україні / В.Г. Дем'янишин // Финансы, учет, банки. - № 13. - С. 30-37.
23. Євдокімова М. О. Місцеві фінанси / М. О. Євдокімова // ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, Х.: 2014. - 343 с.

24. Зайчук О.В. Теорія держави і права / О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко. - К.: Юрінком Інтер, 2006. – 653 с.
25. Інвестиційне забезпечення соціально-економічного розвитку міста: монографія: у 2 т., том 1 / За заг. ред. А.О. Єпіфанова, Т.А. Васильєвої. Суми, ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. С. 210–218.
26. Інноваційні практики: фінансовий менеджмент на місцевому рівні – підсумки 2014 року / [В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, Т. А. Шаповал та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження». – К., 2015. – 32 с.
- Кириленко О.П. Теорія і практика бюджетних інвестицій : монографія / О.П. Кириленко, Б.С. Малиняк. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 288 с.
27. Кириленко О. П. Місцеві бюджети і міжбюджетні відносини у бюджетній системі України : монографія / О. П. Кириленко, А. І. Даниленко, О. М. Алимов, О. І. Барановський.- К. : Фенікс, 2008. - 303 с.
28. Клець Л.Є. Бюджетний менеджмент: [навч. посіб.] / Л.Є. Клець. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 640 с.
29. Коритько Т.Ю. Методи оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / Т.Ю. Коритько // Економічний простір. 2008. № 12. С. 140–145. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_12/1/koritko.pdf.
30. Котарбинский Т. Трактат о хорошей работе / Т. Котарбинский – М.: Экономика, 1975. – 271 с.
31. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України / В. І. Кравченко. - К.: Знання, 2009. - 487 с.
32. Крук О.М. Аналіз фінансової стійкості місцевого бюджету / О.М. Крук // Вісник Донецького університету економіки та права. 2011. № 2. С. 193197. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdie/2011_2/files/50.pdf.
33. Кульчицький М. І. Місцеві бюджети і механізм їх формування // Фінанси України. - 2011. - № 9. - с. 99 - 102.

34. Куценко А. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України: [монографія] / А. В. Куценко. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 205 с.
35. Кушинова Н.Г. Стратегічні напрями розвитку бюджетної системи України / Н.Г. Кушинова, Т.О. Гринь // Сталий розвиток економіки : Всеукр. наук.-виробн. журнал. – 2010. – № 1. – С. 160–163.
36. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Л.В. Лисяк. – К. : ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
37. Луніна І.О. Ризики державних фінансів України та шляхи їх мінімізації / І.О. Луніна // Фінанси України. – 2012. – № 2 (195). – С. 4–15.
38. Лучко, М. Децентралізація: окремі питання методики аналізу ефективності управління коштами місцевих бюджетів / М. Лучко // Галицький економічний вісник. - 2018. - № 2. - С. 121-128.
39. Лютий І.О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики держави / І.О. Лютий // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 13–19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2009_12_4.pdf.
40. Маркович Г. Б. Пріоритетні напрями вдосконалення методологічних засад щодо запровадження програмно-цільового методу на місцевому рівні / Г. Б. Маркович // Фінанси України. – 2012. – № 9 (202). – С. 43–53.
41. Матвєєва О. Ю. Використання економічно орієнтованого підходу до визначення поняття «місцеві бюджети» як основи фінансового забезпечення місцевого самоврядування / О. Ю. Матвєєва // Державне управління та місцеве самоврядування. - 2010. - Вип. 2. URL: http://www.dridu.dp.ua/vidavictvo/2010/2010_02%285%29/10moyzms.pdf.
42. Мироненко, М. Ю. Джерела формування фінансових ресурсів регіону / М. Ю. Мироненко, О. В. Гайдей // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. - 2018. - № 4. - С. 52-58

43. Місцеве самоврядування в Україні 2017 [Електронний ресурс]. // Асоціація міст України. – Режим доступу: http://auc.org.ua/sites/default/files/library/ms_2017.pdf
44. Місцеве самоврядування в Україні 2018 [Електронний ресурс]. // Асоціація міст України. - Режим доступу: http://auc.org.ua/sites/default/files/library/stan2018print_0.pdf
45. Ніколаєва О. М. Місцеві фінанси: монографія / О. М. Ніколаєва, А. С. Маглаперідзе. - К.: Фінанси, 2013. - 354 с.
46. Об'єднання громад. Децентралізація влади [Електронний ресурс]. - URL: <http://decentralization.gov.ua/region>.
47. Опарін В. М. Фінансова система України (теоретико- методологічні аспекти) : монографія / В. М. Опарін, К. В. Павлюк. - К.: КНЕУ, 2005. - 240 с.
48. Орлюк О.П. Фінансове право: [навч. посібник] / О.П. Орлюк. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 528 с.
49. Офіційна веб-сторінка Американської статистичної асоціації ASA [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу : <http://www.amstat.org/>.
50. Офіційна веб-сторінка Євростату [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat>.
51. Оцінка фінансових показників бюджетів 806 ОТГ. Рейтинг за 2019 рік // <https://decentralization.gov.ua/news/12192>
52. Оцінка фінансових показників бюджетів 872 ОТГ: рейтинг за 9 місяців 2020 року <https://decentralization.gov.ua/news/12952>
53. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: [монографія] / К.В. Павлюк. - К.: НДФІ, 2006. - 584 с.
54. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : монографія / Ю. В. Пасічник. - Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2005. - 642 с.
55. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України: [навч. посіб.]. / Ю.В. Пасічник. - [2-ге вид., перероб. і доп.] - К.: Знання, - 670 с.

56. Планування та виконання місцевих бюджетів на основі програмно-цільового методу: Навчальний посібник / [за заг. ред. В. В.Зубенка]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження». – [6-те видання, випр. та доп.] – К., 2017. – 144 с.

57. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. № 308-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=308-2007-%F0>

58. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 р. № 538-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=538-2002-%F0>

59. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

60. Проблема эффективности в современной науке / [Под ред. А. Д. Урсула]. – Кишинев, 1985. – 256 с.

61. Радіонов Ю.Д. Проблема ефективності використання бюджетних коштів / Ю.Д. Радіонов // Фінанси України. – 2011. – № 5. – С. 47–55.

62. Розпутенко І.В. Бюджетний процес / І.В. Розпутенко. - К.: Вид-во УАДУ, 1997. - 60 с.

63. Романенко О.Р Фінанси: [підручник] / О.Р Романенко. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 312 с.

64. Самошкіна О. А. Перспективне прогнозування видатків бюджету та його вплив на соціально-економічний розвиток / О. А. Самошкіна // Наукові праці НДФІ. – 2008. – Вип. 4. – С. 112–117.

65. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і практика становлення : монографія / А.М. Соколовська. – К. : Знання-прес, 2004. – 454 с.

66. Старостенко Г.Г. Бюджетна система : навч. посібник / Г.Г. Старостенко, Ю.В. Бумаков. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 240 с.

67. Старостенко Н. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості бюджету міста / Н. Старостенко // Економіка України. 2005. № 9. С. 38–47.
68. Степанова В.О. Основні шляхи та методи покриття дефіциту державного бюджету України в умовах подолання наслідків світової фінансової кризи / О.В. Степанова // Вісн. Бердянського ун-ту менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 3 (15). – С. 158–161.
69. Степанюк Н.А. Підходи до формування міжбюджетних відносин як складової розвитку національної економіки / Н.А. Степанюк // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. 2017. Випуск 20. С. 101–109.
70. Субботович Ю.Л. Бюджет у механізмі реалізації фінансової політики держави / Ю.Л. Субботович // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т.Шевченка. – 2007. – № 92. – С. 11–13.
71. Трещов М. Дефініція поняття «Ресурсне забезпечення місцевих бюджетів» / М. Трещов // Актуальні проблеми державного управління. – 2016. - № 1. – С. 25-30.
72. Управління державними фінансами: система оцінювання ефективності (СОЕ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pefa.org/sites/pefa.org/files/attachments/PMF%20Ukrainian-Final.pdf>
73. Управління місцевими фінансами : монографія / І. Л. Сазонець, Т. В. Гринько, Г. Ю. Придатко. - К.: ЦНЛ, 2006. - 216 с.
74. Федосов В. Бюджетний менеджмент: підручник / [В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.]; за заг. ред. В. Федосова. - К.: КНЕУ, 2004. - 864 с.
75. Федосов В.М. Бюджетна система : підручник / В.М. Федосов, С.І. Юрій. – К. : Центр навч. л-ри ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. – 871 с.
76. Фетисов В.Д. Бюджетная система Российской Федерации: [учеб. пособие для вузов] / В.Д. Фетисов. - М.: Юнити-Дана, 2003. - 367 с.
77. Финансовое право: учебник / отв. ред. Н.И. Химичева. - [3-е изд., перераб. и доп.]. - М.: Юристъ, 2004. - 749 с.
78. Фінанси регіону : навчальний посібник / М. А. Коваленко [та ін.]. - Херсон : Олді-плюс, 2011. - 312 с.

79. Фінансова децентралізація: експерти розповіли про результати. [Електронний ресурс]. - URL : <https://decentralization.gov.ua/news/10670>.
80. Фінансове право: [навч. посіб. / за ред. М.П. Кучерявенка]. - Х.: Право, 2010. - 288 с.
81. Центр соціально-економічних досліджень: CASE Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.case-ukraine.com.ua/index.php>.
82. Щербина І. Ф. Практичні аспекти програмно-цільового методу бюджетування. Зарубіжний досвід / [Щербина І., Бабіч Т., Козейчук С. та ін.] ; Проект «Реформа місцевих бюджетів в Україні»: матеріали тренінгів. – К.: RTI International (USAID), 2006. – 260 с.
83. Що має знати депутат місцевої ради. Книга 3. Бюджет і бюджетний процес на рівні місцевого самоврядування в Україні: [навч. посіб.] - К.: ІПО, 2011. - 160 с.
84. Юрій С.І. Бюджетна система України / С.І. Юрій, Й.М. Бескид. – К. : НІОС, 2011. — 400 с.
85. Юрій С.І. Казначейська система : підручник / С.І. Юрій, В.І. Стоян, М.Й. Мац. – Тернопіль, 2012. – 394 с.
86. Юрій С.І. Фінанси: [підручник] / С.І. Юрій; за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. - К.: Знання, 2008. - 611 с.
87. Юрій, С. М. Теоретичні питання інформаційної модернізації казначейського обслуговування бюджетів / С. М. Юрій // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2019. - Вип. 1. - С. 196-204.
88. Януль І.Є. Бюджетний процес в Україні та напрями його вдосконалення / І.Є. Януль // Фінанси України. - 2005. - № 9. - С. 25-29.